

Implicații ale economiei subterane în dezvoltarea orașului inteligent

Lilian ONESCU

*Secretar General, Guvernul României – Agenția Națională de Administrare Fiscală,
București, România*

onescul@yahoo.com

Daniela FLORESCU

Consilier, Agenția Națională de Administrare Fiscală, București, România

danaflorescu70@gmail.com

Abstract

Economia „subterană”, un fenomen de neevitat al economiei unei țări. Lipsa luării în considerare a acestei fenomen poate conduce la severe derapaje de dezvoltare economică, și în final la adoptarea de strategii de dezvoltare economică nerealiste. Sectorul „subteran” explică fenomene economice și sociale greu de imaginat, deși el stă la baza sporirii antreprenoriatului, creării de piețe noi, la creșterea resurselor financiare, în fapt, conduce la o pierdere a veniturilor publice și la o scădere a încrederii cetățeanului în instituțiile statului. În cadrul articolului au fost utilizate instrumente specifice precum: clasificarea, sinteza, analiza comparativă, metodele inducției și deducției, reprezentarea grafică a evenimentelor și fenomenelor investigate. Articolul se adresează deopotrivă mediului universitar, celui academic, cât mai ales reprezentanților administrației fiscale și a municipalităților, factorilor cu putere de decizie în corectarea inegalităților create prin practicarea economiei subterane.

Cuvinte cheie: *conomie subterană, evaziune fiscală, fenomen economic, impozit, norme fiscal*

1. Introducere

Activitatea economică desfășurată în afara legii sau care nu este înregistrată în conturile naționale este cunoscută sub numele de economie subterană sau așa după

cum mai este folosită în literatura de specialitate economie informală, neobservată, ascunsă, neagră, invizibilă, neoficială, paralelă, ilegală, gri, din umbră, etc.

În general, economia subterană funcționează având la bază mecanisme ilegale prin care obligația de la plată a impozitului este ignorată, contribuabilul plătește impozite mai mici decât cele pe care este obligat să le plătească din punct de vedere juridic, prin neaducerea la cunoștința autorităților competente în materie de colectare a veniturilor la bugetul statului a informațiilor corecte și complete.

De fapt, economia subterană, reprezintă o activitate economică legală, dar ascunsă în mod deliberat autorităților publice cu scopul de a nu nerespecta normele legale referitoare la salariul minim în plată, numărul maxim de ore lucrate, norme de protecție a muncii sau sănătate, sustragerii de la declararea și implicit plata impozitelor și taxelor (impozit pe profit, TVA, accize, taxe vamale etc.), contribuțiilor sociale, etc.

Sectorul „subteran” explică fenomene economice și sociale greu de imaginat, deși el stă la baza sporirii antreprenoriatului, creării de piețe concurențiale, de noi locuri de muncă la creșterea resurselor financiare, în fapt, conduce la o pierdere a veniturilor publice și la o scădere a încrederii cetățeanului în instituțiile statului.

2. Economia subterană în statele membre UE

Gradul de fiscalizare influențează atât investițiile naționale cât și pe cele străine. Dacă sarcina fiscală este prea mare atunci contribuabilul va alege o cale de eludare a legii, adesea prin declararea vânzărilor la un nivel inferior celui real, cu scopul de a reduce, în principal, valoarea TVA de plată sau a impozitului pe profit.

Totodată, stabilitatea juridică, predictibilitatea și simplitatea normelor fiscale sunt importante pentru mediul de afaceri și pentru potențialii investitori atunci când iau decizii în privința dezvoltării afacerilor existente sau a creării de noi afaceri. O fiscalitate generală ridicată determină apariția unor probleme precum reducerea activității de producție și de investiții a agenților economici. În aceste condiții apar fie fenomenul de creștere a prețurilor ca efect al măririi impozitelor ceea ce va determina o reducere a cererii de mărfuri și servicii și în final la frânarea dezvoltării economice, fie fenomenul de evaziune fiscală.

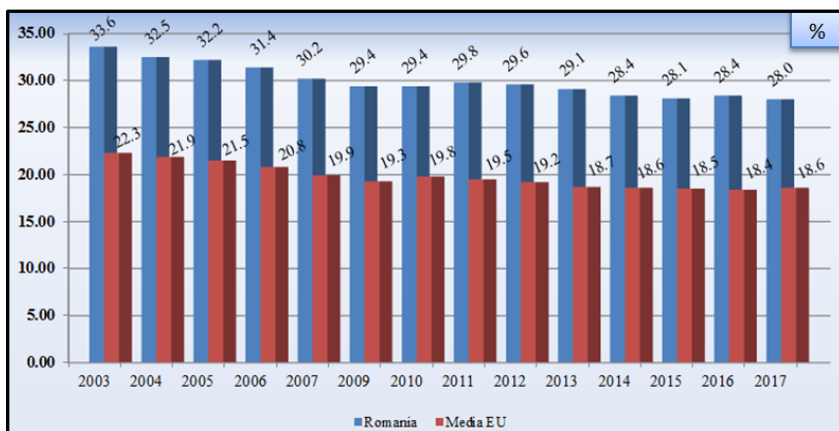

Figura 1. Dimensiunea evaziunii fiscale în perioada 2003-2017

Sursa: prelucrare proprie pe baza informațiilor regăsite pe paginile web: INS și Eurostat

Din figura anterioară se poate observa că evaziunea fiscală, în rândul statelor membre reprezintă în medie aproximativ 20% din PIB. Situația este cu atât mai îngrijorătoare pentru România, unde ponderea economiei subterane în totalul valorii adăugate a crescut de la 6,7% în 1992 la 12,6% în 1994; de la 19% în 1997 la 21% în 1998 și la 33,6% în 2003.

În lucrarea "Managing small and medium - size taxpayers in developing economies" Seth Terkper evidențiază că diminuarea veniturilor fiscale în țările în curs de dezvoltare este mai mare decât în țările dezvoltate și se datorează sectoarelor informale în care întreprinzătorii mici și mijlocii au tendința să evadeze (Terkper, 2003).

Totodată, în literatura economică de specialitate se atrage atenția asupra efectelor neliniare ale veniturilor atrase la bugetul statului, a diferențelor de amplitudine între efectele pe termen scurt și cele pe termen lung, precum și asupra concluziilor diferite emise de teoreticieni în urma studiilor realizate.

Urmare a acestor semnale, în ultimii ani, unele țări membre UE au introdus diverse programe de reformă și modernizare a administrațiilor fiscale, cum ar fi: analiza tranzacțiilor în timp real, facturarea electronică obligatorie sau protocolul SAF-T (Anexa 1), care au condus la sporirea gradului colectării TVA.

Evaziunea fiscală afectează toate statele la nivel european, astfel încât o țară nu poate rezolva singură problema. Drept urmare, la nivelul Comisei Europene a fost creat un program care va sprijini cooperarea între administrațiile fiscale ale statelor membre (Fiscalis) și va contribui mai eficient la combaterea evaziunii fiscale, prin următoarele mijloace:

- instituirea unor sisteme informatice interoperabile și rentabile, pe care fiecare stat membru trebuie să le dezvolte în mod individual, în funcție de particularitățile fiecăreia, cu scopul de a sprijini autoritățile fiscale în aplicarea legislației UE. Vor fi dezvoltate instrumente mai performante, capabile să gestioneze modele economice precum comerțul electronic, economia colaborativă și tehnologia blockchain.
- schimbul de bune practici în vederea: îmbunătățirii cooperării între administrațiile fiscale centrale ale fiecărui stat membru, creșterii eficienței angajaților din domeniul fiscal, a evitării sarcinilor administrative inutile pentru contribuabili (inclusiv în ceea ce privesc tranzacțiile transfrontaliere);
- o gestiune comună a riscurilor la nivelul UE.

Măsurile întreprinse la nivelul Comisiei Europene în vederea prevenirii și combaterii evaziunii fiscale s-au dovedit a fi eficiente, așa după cum se observă și din figura nr. 1, dacă în medie în rândul statelor membre, la nivelul anului 2003 se înregistra o pondere a evaziunii fiscale în PIB de 22,3%, în 2017 aceasta a scăzut la 18,6%, cu mențiunea că minimum a fost înregistrat în 2016 (18,4%) și că pe întreaga perioadă analizată trendul a fost unul în scădere (cu excepția ultimilor doi ani analizați). În România, s-a înregistrat același trend, ponderea evaziunii fiscale în PIB înregistrând o scădere de 5,6 puncte procentuale (de la 33,6% în 2003 la 28% în 2017).

3. Economia subterană în România

În 2017, România a ocupat penultimul loc între statele membre UE în ceea ce privește suma veniturilor colectate la bugetul statului (212,54 miliarde lei). Tot în același an fiscal, economia neagră, la nivelul României, a fost estimată la o valoare de 81 miliarde lei.

Între principalele cauze care au condus la această situație se înscriu:

- slaba fiscalizare a unor zone economice - precum redevențele percepute pentru extracția resurselor naturale;
- multitudinea de excepții de la normele de aplicare ale Codului fiscal;
- reglementările din piața muncii reprezintă un factor esențial pentru dimensiunea economiei ascunse - majorarea succesivă a salariului minim pe economie a determinat o creștere accelerată a ponderii salariului minim în salariul mediu pe economie, până aproape de 50% în 2017.

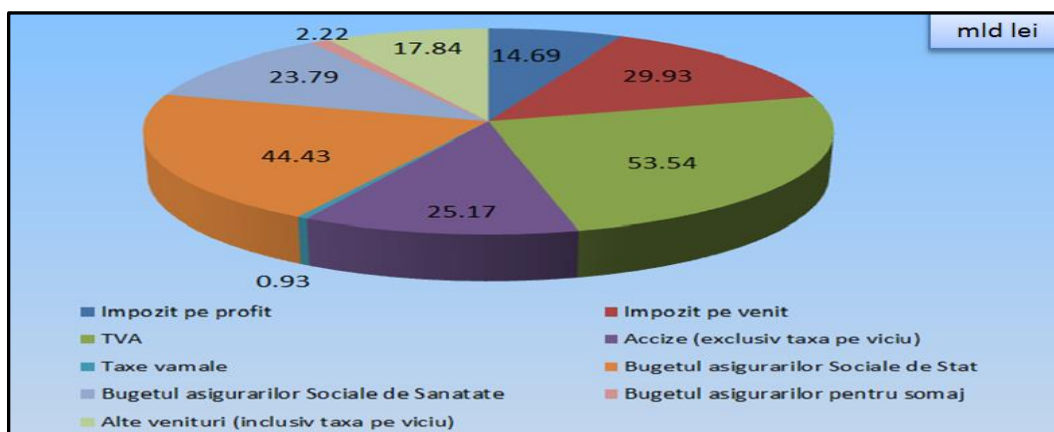

Figura 2. Bugetul României pe surse de venit în 2017

Sursa: prelucrare proprie după: <https://static.anaf.ro/>

În România, aproximativ 1,4 milioane de români (peste 15% din PIB) au muncit fără forme legale, în 2017. Dintre aceștia, aproximativ 550 de mii de persoane lucrau în industrie, 350 de mii de oameni în comerț și tot atâția în construcții, iar în transporturi și comunicații câte 163 de mii de angajați.

Munca nedeclarată este o formă de evaziune fiscală care subminează sustenabilitatea finanțelor publice și denaturează concurența între întreprinderi, ceea ce antrenează ineficiențe ale producției.

Din punct de vedere social, munca nedeclarată se caracterizează prin: venituri mai scăzute, condiții de muncă precare prin nerespectarea standardelor minime de protecție a muncii, imposibilitatea de a beneficia de asigurări sociale.

Peste tot în lume, dar mai ales în statele în curs de dezvoltare, oferta de forță de muncă legală pentru anumite categorii ale populației (lucrători necalificați, tineri fără experiență, persoane în vârstă și persoane aflate în căutarea celei de-a doua surse de venit) este deosebit de sensibilă la gradul de impozitare, ca urmare a acestora

atrag venituri la bugetul statului prin aplicarea cu preponderență a impozitelor indirecte, ele nefiind percepute imediat de contribuabil.

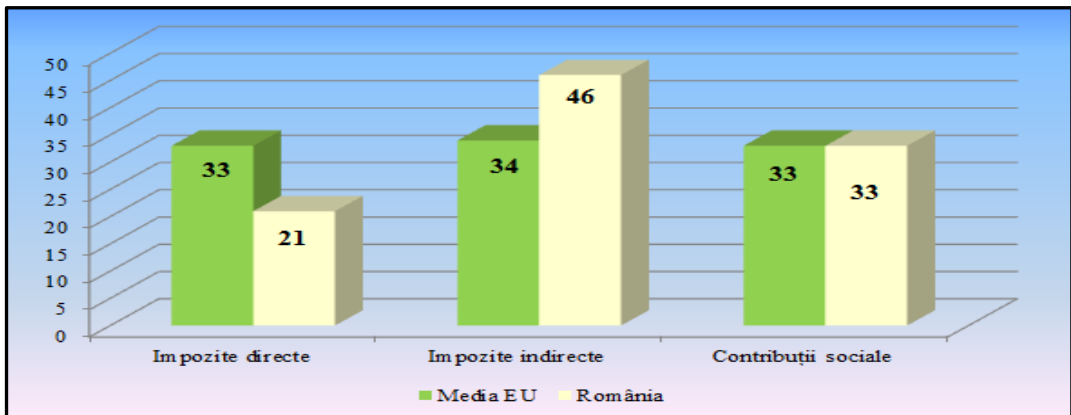

Figura 3. Ponterea impozitelor, pe tipuri tradiționale de impozit în PIB în 2017

Sursa: prelucrare proprie pe baza informațiilor regăsite pe paginile web: Eurostat și ANAF

Din figura nr. 3 se observă că la nivelul anului 2017, 33% din bugetul statului a provenit din colectarea contribuțiilor de asigurările sociale și doar 21% din impozitele directe, în timp ce 46% din veniturile la bugetul statului au provenit din colectarea impozitelor indirecte, mai mult de 54% dintre acestea fiind sume provenite din colectarea TVA, în condițiile în care cota de TVA, a fost micșorată în ultimii doi ani de la 24% la 19%, iar pentru unele produse și servicii a fost micșorată până la 5%.

Specialiștii în fiscalitate atrag atenția că, pe termen lung, impozitele indirecte sunt cele care descurajează crearea de noi întreprinderi, încurajează economia subterană, sporesc neconformitatea și dăunează competitivității întreprinderilor. Ca urmare, este necesar ca într-o perioadă cât mai scurtă autoritățile centrale, dar și locale să creeze un sistem de stimulare a conformării voluntare prin: accelerarea luptei anticorupție, transparentizarea totală a cheltuielilor bugetare, toleranță zero la evaziunea fiscală, reducerea birocrăției și a costurilor de conformare la plata taxelor, promovarea plăților non-cash la scară largă.

Este drept că în ultimii ani au fost implementate diverse tehnici și instrumente în vederea corectării tuturor acestor deficiențe, dovadă fiind și locul 49 ocupat de România (figura nr. 4), din 190 de economii din întreaga lume, în clasamentul Băncii Mondiale realizat în anul 2017, după ușurința cu care o companie își poate plăti taxele și impozitele; însă aceste acțiuni sunt insuficiente, însă România rămâne unul dintre statele membre ale UE cu mari probleme nerezolvate în gestionarea evaziunii fiscale și a economiei subterane.

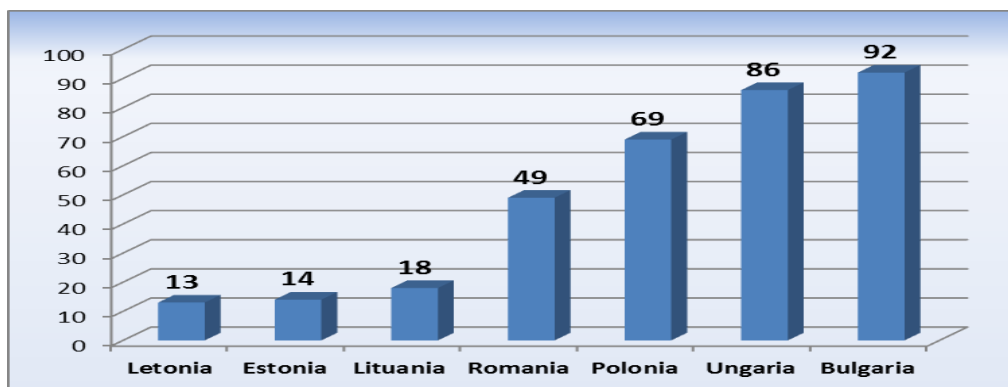

Figura 4. Ierarhia statelor membre UE în curs de dezvoltare în funcție de ușurința cu care o companie își poate plăti taxele și impozitele

Sursa: <http://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness>

4. Concluzii

Fiscalitatea este unul dintre principalele instrumente de care dispun guvernele pentru a încuraja spiritul antreprenorial și inovarea. Totodată, sumele recuperate din economia subterană, pot fi utilizate de către administrația publică inteligentă pentru crearea unor infrastructuri de: educație de calitate, sănătate performantă, siguranță publică, transport în comun inteligent, colectare și reciclare a deșeurilor, alimentare cu apă, energie electrică care utilizează energie verde, informare și acces la obiective turistice (muzee, case memoriale, etc).

Politicele fiscale pot contribui la reducerea riscului antreprenorial și a costurilor desfășurării unei activități antreprenoriale, precum și la corectarea eșecurilor pieței prin suprataxarea investițiilor în domenii de cercetare și dezvoltare al căror rezultate ar pune în pericol sănătatea și siguranța cetățenilor, sau care ar contribui pe termen mediu și lung la distrugerea mediului înconjurător (încusiv fenomenele de poluare), și prin acordarea de stimulente pentru investițiile inteligente și ecologice.

Ca urmare, un sistem fiscal eficient, construit pe principii economice sănătoase, adaptat nevoilor economice și sociale ale momentului, conduc către o creștere a nivelului de trai și implicit la o creștere a nivelului de încredere a cetățenilor în sistem.

Anexa A.

SAF-T, este un standard internațional pentru schimbul electronic de date contabile fiabile despre organizații către o autoritate fiscală națională sau la auditori externi. Standardul este definit de Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE). Cerințele fișierelor sunt exprimate prin utilizarea XML, însă OCDE nu impune un anumit format de fișier, recomandând ca acest lucru (paragraful 6.28) "Este o problemă pentru organismele fiscale să-și dezvolte politicile de implementare a SAF-T, inclusiv reprezentarea în XML.

Bibliografie

- [1] Banca Mondială (2018), *Paying Taxes 2019: Fourteen years of data analysis of tax system in 190 economies: how is technology affecting tax administration and policy?*, Washington, DC: Banca Mondială, November, 2018.
- [2] Comisia Europeană (2018), *Taxation trends in the European Union: Data for the EU Member States, Iceland and Norway*, Luxemburg, Publications Office of the European Union, 2018.
- [3] MFP, ANAF, Buletin statistic Fiscal, trimestrul I 2018.
- [4] MFP, *raport privind execuția bugetară finală pe anul 2017*.
- [5] Terkper, S (2003), *Managing Small and Medium-Size Taxpayers in Developing Economies*, Tax Notes, International, January 13, 2003.
- [6] <http://www.mfinante.ro/pagina.html?pagina=buletin&categoriebunuri=executie-bugetara,rapoarte-trimestriale,rapoarte-semestriale,rapoarte-anuale,arieratele-bugetului-general-consolidat&tab=4>
- [7] https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/taxation_trends_report_2018.pdf
- [8] https://static.anaf.ro/static/10/Anaf/Informatii_R/Buletin_statistic_fiscal_1_2018.pdf